

DE LA MENTIDA, LA CRUELITAT,
LA TRISTOR I LA SOLITUD

TEM
POR
ALS

Michel de Montaigne

Són molts els qui han aconseguit dignificar la història literària amb un sol llibre; més insòlit, en canvi, és que una única ploma sigui responsable de la invenció de tot un gènere. Michel de Montaigne (1533-1592), pare de l'assaig, va viure l'existència acomodada d'un noble a l'Aquitània. Però els *Assaigs*, redactats durant l'ocàs de la seva vida, interpel·len tota la humanitat: a les seves pàgines hi trobem algunes de les reflexions més profundes sobre la condició humana que mai s'hagin escrit. En aquesta selecció, proposem una nova traducció de quatre capítols en els quals Montaigne ens parla d'actituds de vida —la mentida, la crueltat, la tristor i la solitud— que ell va viure i analitzar fa quatre-cents anys i que, avui, segueixen ressonant críticament en nosaltres i en el nostre món.

DE LA
MENTIDA,
LA CRUELTAT,
LA TRISTOR
I LA SOLITUD

Michel de Montaigne

Edició de Xavier Bassas

Títol original en francès:

«Au lecteur»

«Des menteurs»

«De la cruauté»

«De la tristesse»

«De la solitude»

© Edició i traducció de Xavier Bassas Vila, 2025

© Ned Ediciones

Primera edició: desembre, 2025

Preimpressió: Fotocomposició gama, sl

ISBN: 978-84-19407-83-2

Dipòsit legal: B 24118-2025

La reproducció total o parcial d'aquesta obra sense el consentiment exprés dels titulars del copyright està prohibida a l'empara de la legislació vigent.

Ned Ediciones

www.nedediciones.com

Índex

Presentació.	
Montaigne, entre ahir i avui	11
Al lector	41
Dels mentiders	43
De la crueltat	57
De la tristor.	101
De la solitud	111

Presentació

Montaigne, entre ahir i avui

Podríem presentar aquesta antologia de textos de Montaigne com és costum de fer. Hauríem llavors d'assenyalar que l'autor va néixer el 1523 i va morir el 1592, patint des del seu castell de Saint-Michel-de-Montaigne (a la província occitana de Guiena) un segle sanguinolent travessat per les Guerres de Religió. Aquest conflicte cruent va determinar, profundament, la seva vida i el seu pensament. Però el segle xvi de Montaigne és també l'època en què s'assenta el Renaixement a França, consolidant una visió humanista que de-

terminarà la modernitat occidental i que es fonamenta en l'estudi de l'Antiguitat grega i sobretot romana (Plutarc, Sèneca, Ciceró, Horaci, Virgili entre els més citats pel nostre autor), així com en una visió antropocèntrica del món. Aquests eixos històrics ofereixen, efectivament, una lectura tradicional de l'única obra que Michel de Montaigne va escriure, els *Assaigs*, i de la qual oferim aquí quatre capítols.

Hauríem de dir també, seguint aquesta lectura consensual que se'n fa, que Montaigne s'erigeix amb aquesta obra magna a l'altura de fenòmens literaris com Dante, Cervantes i Shakespeare. Representa així, per a la llengua francesa, el seu clàssic universal de sentit sempre inesgotable. A aquest reconeixement en el panteó de la literatura, però, s'hi afegeix el fet que la seva escriptura no és només d'una gran força literària. L'escriptura que trobem als *Assaigs* no és només un univers d'imatges punyents i d'històries («contes», diu Montaigne) que ens explica a bon ritme a cau

d'orella, sinó també un profundíssim exercici de reflexió que ens parla sobre nocions, conflictes, problemes que encara ens travessen avui en dia. Per això, d'aquesta connexió encara viva amb els *Assaigs*, hem seleccionat aquests quatre capítols que ens interpel·len especialment i que hem ordenat no per ordre cronològic, sinó com una mena de seqüència crítica de les nostres societats contemporànies: «Dels mentiders» (I, 9), «De la crueltat» (II, 11), «De la tristor» (I, 2) i, finalment, «De la solitud» (I, 38).¹

Literaris i filosòfics, els *Assaigs* poden donar joc també a una lectura contemporània. Una lectura necessària, però també ben perillosa i que es desplega com a mínim de dues maneres. Direm, doncs, que existeix primer una lectura «d'actualitat»

1. Donarem la referència als *Assaigs* amb les indicacions habituals: primer, el número del volum en números llatins (I, II o III) i, després, el número del capítol en números aràbics.

(més que no pas «contemporània») que consisteix a agafar aquelles frases dels *Assaigs* que ens parlen de problemes actuals. Extretes del seu context i reduïdes a la comunicació d'un missatge que ens parla directament, els *Assaigs* de Montaigne es llegeixen així com un seguit de sentències pràctiques que ens fan pensar, una estona, en les dificultats i en la profunditat de la nostra vida, de la condició humana. Aquesta lectura d'actualitat es recolza en l'evolució que s'acostuma a assenyalar en el pensament de Montaigne: des de la calma de l'estoïcisme i el dubte extrem de l'escepticisme fins a l'epicureisme que li fa desitjar «que la mort em sorprengui plantant cols» (I, 19). I ja sabem l'ús i abús que s'ha fet d'aquestes pràctiques filosòfiques de l'hel·lenisme en una societat, la nostra, que necessita receptes contra l'alienació productiva del tecnocapitalisme actual: «El més important del món és saber ser d'un mateix (I, 39: traduïda de vegades com «... saber ser autosuficient»!); «Filosofar és

aprendre a morir» (I, 20); «No són les coses les que ens pertorben, sinó l'opinió que en tenim» (I, 40) i un llarg etcètera de cites cèlebres, molt pràctiques i terapèutiques.

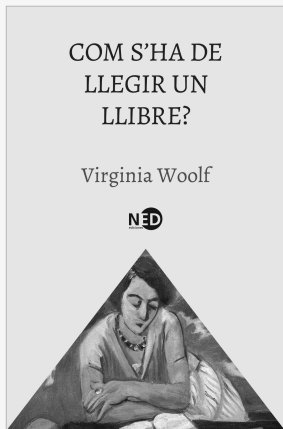
L'altra lectura més pròpiament *contemporània*, la que proposem aquí, es recolza primer en totes les dades històriques de la lectura tradicional que ja hem assenyalat: les Guerres de Religió, el Renaixement i l'interès per l'Antiguitat, el recés de Montaigne a la torre del seu castell a l'edat de 37 anys per escriure els tres volums dels seus *Assaigs*; també la seva vida d'alcalde durant els anys 1581-1585, l'evolució del seu pensament de l'estoïcisme i l'escepticisme fins a l'epicureisme, a més d'altres dades rigoroses. A aquest context històric, però, li afegim la força d'interpel·lació que conté l'obra de Montaigne respecte al nostre mode de vida per tal que ens parli, com un espectre ben present, des de la seva condició de clàssic. Ara bé, sense extreure les frases de context ni reduint-les a simplificacions terapèutiques. Per això,

aquesta presentació té com a propòsit entendre la potència dels *Assaigs* en la seva època i, alhora, fer que Montaigne ens parli encara avui sobre quatre qüestions que, en si mateixes, ja constitueixen una selecció complexa i crítica envers els nostres modes de vida: estem arrelats a «la mentida», assumim «la crueltat», patim «la tristor» i cerquem, finalment, «la solitud».

Parlar de la mentida avui ens remet, d'entrada, a la crisi actual de la «veritat» davant el poder de la comunicació hegemònica i sempre esbiaixada, de les xarxes polaritzants i, especialment, d'allò que s'ha anomenat *fake news*. La intel·ligència artificial, d'altra banda, no està fent sinó empitjorar la confusió sobre què és veritat i què és mentida. Evidentment, Montaigne no ens parla de tots aquests fenòmens derivats de la postmodernitat, però sí que fa una sèrie de reflexions que ens poden interessar per

COM S'HA DE LLEGIR UN LLIBRE?

Virginia Woolf

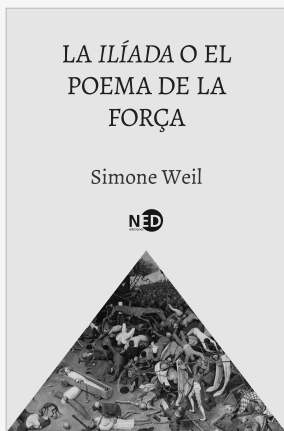

«En primer lloc, vull emfatitzar el signe d'interrogació del meu títol. Encara que pugués respondre la pregunta pel meu compte, la resposta només se m'aplicaria a mi, i no pas a vosaltres. L'únic consell, de fet, que una persona pot donar a una altra sobre la lectura és que no es deixi aconsellar, que segueixi el seu propi instint, que utilitzi el seu sentit comú, que arribi a les seves pròpies conclusions».

Com s'ha de llegir un llibre?

LA ILÍADA O EL POEMA DE LA FORÇA

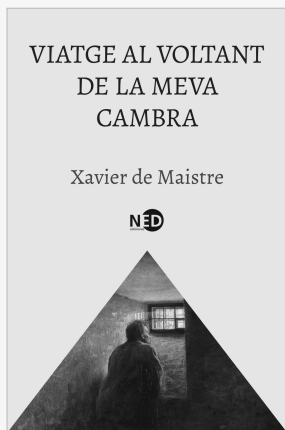
Simone Weil

«Un vianant no desvia la nostra marxa de la mateixa manera que ho faria un rètol; quan estem sols no ens aixequem, caminem ni seiem a la nostra habitació de la mateixa manera que ho fem quan tenim una visita. Però aquesta influència indefinible de la presència humana no és exercida per aquells homes a qui un moviment d'impaciència pot arrabassar la vida fins i tot abans que un sol pensament hagi tingut temps de condemnar-los a mort. Els altres es mouen davant seu com si no hi fossin; i ells, al seu torn, sota l'amenaça constant de ser reduïts al no-res en un instant, imiten el no-res».

VIATGE AL VOLTANT DE LA MEVA CAMBRA

Xavier de Maistre

«No, no guardaré durant més temps aquest llibre per a mi, aquí el teniu, senyors, llegiu-lo. Vaig emprendre i he dut a terme un viatge de quaranta-dos dies al voltant de la meva cambra. Les interessants observacions que he fet i el plaer continuat que he experimentat al llarg d'aquest camí m'impel·lien a fer-lo públic, la certesa de ser útil m'hi ha fet decidir. El meu cor sent una satisfacció inexplicable quan penso en el nombre infinit d'infortunats als quals ofereixo un recurs segur contra l'enuig i un lenitiu als mals que pateixen».